

RUSYA'NIN EKONOMİK YAPTIRIMLARI VE TÜRKİYE'NİN BU YAPTIRIMLARA KARŞI HUKUKİ MÜCADELE İMKANLARI

RUSSIA'S ECONOMIC SANCTIONS AND TURKEY'S LEGAL OPTIONS AGAINST THESE SANCTIONS

Göksel GÜLEÇ | Gümrük ve Ticaret Başmüfettişi

ÖZET

Soğuk savaştan günümüze devletler uluslararası alanda tahrip gücü yüksek silahlı mücadele imkanlarını kullanmaktansa, diplomatik ve ekonomik alanlardaki mücadele araçlarına yönelmişlerdir. Ekonomisi güçlü, dış ticareti etkin kullanan ve görece daha kıt kaynaklara sahip ülkeler, siyasi gerilimlerde sıklıkla dış ticareti engelleme, kısıtlama veya yasaklama gibi uygulamalara giderek ihtilaflı olduğu ülkelere ekonomik zarar vermektedir. Bu tür yaptırımlarla karşı karşıya kalan ülkelerin ambargo, abluka gibi diplomatik ve ekonomik araçları kullanarak cevap verme olanakları bulunduğu gibi, aynı zamanda uluslararası alanda da hak arayabilirler. Bu makalede özellikle Rusya'ya yapılan mal ve hizmet ihracatına yönelik yaptırımlara karşı uluslararası hukuk alanında mücadele imkanları irdelenecektir. Öncelikle bu yaptırım kararlarının ne olduğu ortaya konulacak, sonrasında ise özellikle tarım ve gıda ürünlerinin Rusya'ya ihracatında ve Türk firmalarının Rusya'da verdikleri mühendislik hizmetlerine karşı yaptırım kararlarının Türk ekonomisine etkisi bazı istatistiklerle yorumlanacak ve son olarak da bu yaptırımlara karşı uluslararası hukuki mücadele seçenekleri ve bunların etkinliği tartışılacaktır.

Anahtar Kelimeler : Ekonomik Yaptırım, Uluslararası Hukuk, Rusya, Türkiye

Jel Sınıflandırma Kodu : F13

ABSTRACT

From cold war to present, Nations turned towards into struggling means on diplomatic and economic fields rather than using weapons which have high destructive power on international arena. Countries using foreign trade effectively, having a strong economy and relatively having more scarce resources are often giving a loss to the countries in which they are in conflict by putting implementations into effect like preclusion, restriction or banning on foreign trade at a time when there is a political tension. Countries which are facing these kind of sanctions meanwhile can claim their rights in the international arena as well as having opportunities to answer with the diplomatic and economic means like embargo and blockade. In this article the legal options against to the sanctions on exportation of goods and service will be studied in the scope of international law. Firstly, it will be revealed that what those sanctions are, then the effect of sanction decisions on exporting agricultural goods and food products to Russia and giving service of the construction business in Russia to the Turkish economy will be interpreted with some statics and finally the legal struggling options against to these sanctions and their effectiveness will be argued.

Key Words: Economic sanctions, International law, Turkey, Russia.

JEL Classification Code : F13

GİRİŞ

Rusya'nın savaş uçağının Türkiye tarafından angajman kuralları çerçevesinde düşürülmesinin ardından; yaşanan siyasi gerilim kaçınılmaz olarak ekonomik etkileri olan bir boyut almış durumdadır. Ekonomi literatüründe ekonomik yaptırım bir ülkeyi belli bir hareket tarzına zorlamak için başka ülkelerin uyguladığı ekonomik baskı tedbirleri olarak tanımlanmış olup; dış ticarete ilişkin yaptırımlar tarife, kota uygulaması, ambargo ve ablukadan oluşmaktayken, finansal yaptırımlar ise dış yardım kesintileri olarak sınıflandırılmıştır.² Rusya Federasyonu Başkanlığı Türkiye'ye karşı 6 Maddelik bir yaptırım emri imzalamıştır.³ Söz konusu yaptırımların havayolu taşımacılığı, vize uygulaması, gıda ürünlerinin Rusya'ya ihracatı, Türk kuruluşlarının Rusya'da çeşitli hizmetleri yürütmesine yönelik yasaklamalar ve kısıtlamalardan oluştuğu anlaşılmaktadır.

1. Rusya Devlet Başkanlığı'nın Türkiye'ye Yaptırım Kararı

Rusya Federasyonu'nun hali hazırda uygulamakta olduğu yaptırımların özünü, Rusya Devlet Başkanlığı'nın yazılı emri oluşturmaktadır. Rusya Devlet Başkanı'nın 28.11.2015 tarihinde imzalamış olduğu Başkanlık emri, sonuncu maddesi uygulama maddesi olmak üzere 6 maddeden oluşmaktadır. Söz konusu kararda yer alan yaptırımlar aşağıda sıralanmaktadır⁴:

- Türkiye Cumhuriyeti'nde üretilen çeşitli gıda ürünlerinin Rusya'ya girişini ön gören dış ekonomik operasyonlarının yasaklanması ve kısıtlanması (Avrasya Ekonomi Birliği kuralları tarafından belirlenen hacimlerde

özel kullanım için gerekli ürünler dışında).

- Türkiye Cumhuriyeti'ne ait kuruluşların Rusya Federasyonu topraklarında Rusya hükümeti tarafından belirlenen listedeki çeşitli faaliyetleri (hizmetleri) uygulamasına yönelik olarak yasak veya kısıtlama.
- Rusya Hükümeti tarafından belirlenen liste dışında bulunmayan iş ve hizmet verenlere 1 Ocak 2016'dan itibaren çalışma faaliyetlerini gerçekleştirmeleri ve iş (hizmet) uygulamaları için 31 Aralık 2015 tarihinde iş verenlerle iş veya hukuki ilişkilerde bulunmayan Türk vatandaşlarını işe alma yasağı.
- Rus ve Türk vatandaşlarının karşılıklı seyahat koşulları sözleşmesine göre geçici oturma izni olan ve Rusya'ya diplomatik temsilcilik ve konsolosluk kuruluşlarına gönderilen Türk vatandaşları ve aileleri dışındaki pasaport sahibi Türk vatandaşlarının Rusya'ya vizesiz girişinin durdurulması.
- Tur operatörleri ve acentelerinin Rus vatandaşlarına Türkiye'ye seyahat etmelerini ön gören ürünlerin satışlarından vazgeçmeleri.
- Rusya ve Türkiye arasındaki charter uçuşların yasaklanması, Türk havayolu şirketlerinin faaliyetlerinin güvenlik amacıyla kontrol edilmesi, Rus deniz limanlarında illegal gemilerin bulunmasını önlemek için deniz limanlarındaki kontrollerin sıklaştırılması.

Vize uygulamaları, turizm sektöründeki kısıtlamalar ve ulaşım alanındaki düzenlemeler bir kenara bırakılırsa; geriye kalan yaptırımların dış ticareti ilgilendirdiği anlaşılmaktadır. Rusya'nın dahil olduğu uluslararası anlaşmalara veya dünya ticaret örgütü kurallarına göre Rusya'nın Türkiye'ye uygulayacağı yaptırımlara karşı uluslararası alanda hak arayışında bulunulabilir mi? Bu konuda şirketlerin ve devletin elindeki im-

² www.iktisatsozlugu.com ; Erişim Tarihi : 02.12.2015

³ http://en.kremlin.ru/acts/news/50805 ; Erişim Tarihi : 02.12.2015

⁴ A.g.e.; Erişim Tarihi : 02.12.2015

⁵ İhracatçı Birlikleri Kayıt Sistemi, Ekonomi Bakanlığı, Şubat 2015

kanlar nelerdir ? Bu hususlar ayrı başlıklar halinde incelenecektir.

2.Tarım ve Gıda Ürünlerinin Türkiye Cumhuriyeti'nin Rusya Federasyonu'na Yönelik İhracatındaki Yeri ve Bu Ürünlerin İhracatına Yönelik Yapıtırım Kararı:

Rusya Federasyonu tarafından uygulanacak olan yapıtırım kararında gıda ürünlerinin Türkiye'den ithalatına yönelik yasaklamalar ve kısıtlamalar olacağından bahsedilmektedir. Söz konusu kararın Rusya-Türkiye arasındaki ticarete ve Türkiye'nin genel ihracatına darbe vurabileceği düşünülmektedir. 2013 ve 2014 yılında Türkiye'nin Rusya'ya Gümrük Tarife Cetveli'nin 8 nolu faslını oluşturan meyve ve turunçgiller ihracatı toplam ihracatının yaklaşık % 10,3'lük payla ikinci büyük ürün grubunu, ayrıca 07 nolu faslı oluşturan sebze, kök ve yumrular ise % 6.4'lük payla dördüncü büyük ihracat kalemini oluşturmaktadır. 2014 yılında meyve ve turunçgiller ihracatı 624.955.006 dolar iken, sebze, kök ve yumru ihracatı 385.155.053 dolar tutarındadır.⁵ Tarım ürünleri olan bu iki ürün grubu başlı başına Türkiye'ye 1 milyar doların üstünde para kazandırmaktadır. Ayrıca genel olarak tarım ürünlerinde miktar olarak Rusya Federasyonu en önemli ithalatçı konumundadır⁶. Bu nedenle bu alandaki bir ekonomik yapıtırım Türkiye açısından etkili olabilecektir.

3. Türk Kuruluşlarının Rusya'da Çeşitli Hizmetleri Yürütmesine Yönelik Yasaklamalar ve

Kısıtlamalar ile Bunun Türkiye'ye Etkisi:

Türkiye'nin hizmet ihracatı yıllar itibariyle artış göstermektedir. Nitekim Türkiye 2010 yılındaki yaklaşık 33 milyar dolarlık hizmet ihracatı hacmini 2014 yılında 44 milyar dolara çıkarmıştır⁷. Söz konusu hizmetler içerisinde müteahhitlik hizmetlerinin payı büyüktür. Yurtdışı müteahhitlik hizmetleri 2014 yılında 27.1 milyar dolar hacindedir. 2010-2014 yılları arasında yurtdışı müteahhitlik hizmetlerinin verildiği ülkeler arasında birinci sırada % 21,5'lük payla Türkmenistan yer almaktayken, ikinci sırayı % 16.9'luk payla Rusya Federasyonu almaktadır. Rusya Federasyonu'na yapılan hizmet ihracatında en büyük kalemi turizmde sonra müteahhitlik hizmetleri oluşturmaktadır⁸. 1972 yılından 2015 yılının ilk 6 ayına kadarki yurtdışı müteahhitlik hizmetlerinde ise toplam 1921 proje ve 61.254.482.583 dolar ve % 19.6'luk payla ilk sırayı Rusya Federasyonu almaktadır⁹. Rusya Federasyonu'nun müteahhitlik hizmetleri alanındaki potansiyeli de düşünüldüğünde bu sektördeki yapıtırların Türkiye ekonomisini derinden etkileyebileceğini öngörmek mümkündür.

4.Türkiye'nin Ekonomik Yapıtırlara Karşı Mücadele İmkanları:

Ülkelerin birbirlerine uyguladıkları ekonomik yapıtırlara karşı mücadele imkanları, uluslararası hukuk alanında hak aramaktan oluşmaktadır. Bu bağlamda, Türkiye de Rusya'nın yapıtırlarına karşı uluslararası hukuk yollarına başvurabilecektir. Bu hukuki hak arama yollardan birisi Dünya Ticaret Örgütü nezdinde yapılacak başvurulardan, diğer başka bir yol ise dava ve tahkim imkanlarından müteşekkildir.

⁶ A.g.e.

⁷ Dünya Ticaret Örgütü Uluslararası Ticaret İstatistikleri, 2015

⁸ T.C. Ekonomi Bakanlığı Verileri, 2015

⁹ A.g.e.

4.1. Dünya Ticaret Örgütü Nezdinde Yapılabilecek Başvurular:

Hem Türkiye hem de Rusya'nın Dünya Ticaret Örgütü'ne üye olması dolayısıyla; Türkiye Rusya'nın uluslararası ticaret önünde engeller koyan yaptırım kararlarına karşı uluslararası hukuk alanında hak arayışına girebilecektir. Tabi ki bu hak arayışını hak kaybına uğrayan özel kuruluşlar değil, Dünya Ticaret Örgütü'ne üye olan Türkiye Cumhuriyeti'nin yapması gerekmektedir.

Dünya Ticaret Örgütü'nü kuran Dünya Ticaret Örgütü Kuruluş Anlaşması¹⁰ Tarifeler ve Ticaret Genel Anlaşması'nın (GATT) devamı niteliğinde bir anlaşma olup; GATT'a göre anlaşmazlıkların çözümünde daha hızlı çalışan, otomatik mekanizmalara sahiptir¹¹. Söz konusu anlaşmanın 2 nolu ekinde "Anlaşmazlıkların Halli Kural ve Yöntemleri Hakkındaki Mutabakat Metni" yer almaktadır¹². Dünya Ticaret Örgütü Kuruluş Anlaşması ekleriyle bir bütün teşkil ettiğinden ekleri de Dünya Ticaret Örgütü üyelerini bağlamaktadır. Buna tek taahhüt ilkesi adı verilmektedir¹³. Bu bağlamda hem Rusya Federasyonu hem de Türkiye Cumhuriyeti Dünya Ticaret Örgütü'ne üyedirler.

Dünya Ticaret Örgütü'ne üye ülkelerin uygulayacakları ticaret politikaları adı geçen anlaşma ile sınırlandırılmıştır. Bu anlaşmanın hükümleri çerçevesinde ticaret politikaları şekillendirilmekte ve bu bağlamda üye ülkelerin anlaşmaz-

lıkları, örgüt bünyesindeki Anlaşmazlıkların Halli Mekanizması ile çözüme kavuşturulmaktadır¹⁴. "Anlaşmazlıkların Halli Kural ve Yöntemleri Hakkındaki Mutabakat Metni"nde bazı anlaşmazlıkları çözüm usullerinden bahsedilmektedir. Bunlardan birisi istişaredir. Üye devletler karşılıklı olarak tatmin edici bir çözüme varmak amacıyla istişare talebinde bulunabilmektedir. İstişare talebinde bulunmak üyelerin başka herhangi bir takibattaki haklarını ortadan kaldırmayacak ve söz konusu istişareler gizli olacaktır. İstişare edilen konu 60 gün içinde çözümlenemediği ve kendisinden istişare talebinde bulunulan üye devlet talebin alındığı tarihten sonra 10 gün içinde cevap vermediği veya talebin alındığı tarihten sonra en fazla 30 gün içinde veya karşılıklı olarak kabul edilen başka bir süre içinde istişareye girmediği takdirde istişare talebinde bulunan üye doğrudan panel oluşturulması talebinde bulunabilir. Adı geçen anlaşma çerçevesinde isteğe bağlı olarak iyi niyet görevi, uzlaştırma ve arabuluculuk usulleri de uygulanabilecektir. Söz konusu usulleri kapsayan takibatlar ve tarafların bu takibatlar esnasındaki görüşleri gizli kalacak olup, tarafların bu usuller kapsamında başka takibatlardaki haklarını ortadan kaldırmayacaktır. Anlaşmaya taraf olanlar müştereken, anlaşmazlığın iyi niyet görevi, uzlaştırma veya arabuluculuk işlemi ile çözümlenemediği kanaatine vardıkları takdirde, şikayette bulunan taraf 60 günlük süre esnasında da, panelin oluşturulmasını talep edebilir. Ayrıca tarafların kabul etmesi halinde, iyi niyet görevi, uzlaştırma veya arabuluculuk işlemleri panel işlemi devam eder-

¹⁰ Dünya Ticaret Örgütü, 1 Ocak 1995'te, 15 Aralık 1993'te tamamlanan Uruguay Round'a taraf olan ülkeler tarafından Fas'ın Marakeş kentinde Nisan 1994'te üye ülkelerin bakanları tarafından imzalanmıştır.

¹¹ GATT Bilgilendirme Rehberi, s. 6, Gelir İdaresi Başkanlığı, Avrupa Birliği ve Dış İlişkiler Daire Başkanlığı, Yayın no: 95, 2009.

¹² 15 Nisan 1994 tarihinde imzalanan "Dünya Ticaret Örgütü Kuruluş Anlaşması"nın onaylanması, 29.01.1995 günlü 22186 sayılı resmi gazetedeki yayımlanan 4067 sayılı "Dünya Ticaret Örgütü Kuruluş Anlaşmasının Onaylanmasının Uygun Bulunduğuna Dair Kanun" ile olmuştur.

¹³ Yılmaz, F. (2006), Dünya Ticaret Örgütü'nde Hukuki Uyuşmazlıkların Çözümü, Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, s.10.

¹⁴ Aerts, Ö.G. (2009), Dünya Ticaret Örgütü: Anlaşmazlıkların Halli Mekanizması ve Türkiye'nin Taraf Olduğu Uyuşmazlıklar, Yüksek Lisans Tezi, Atılım Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, s. 15-16

ken de sürdürülebilir. Sayılan bu usuller dışında şikayetçi taraf Dünya Ticaret Örgütü'nde panel oluşturmasını isteyebilir. Panellerin işlevi Anlaşmazlıkların Halli Organı'nın Mutabakat Metni ve kapsamındaki anlaşmalar çerçevesinde sorumluluklarını yerine getirmesine yardımcı olmaktır. Bu nedenle panel yalnızca kendisine havale edilen konuda nesnel bir değerlendirme yapmakla kalmayıp, vakaya ilişkin gerçekler ve kapsamdaki ilgili anlaşmaların uygulanabilirliği ve bu anlaşmalara riayet konusunda da nesnel değerlendirmeler yapmalı ve Anlaşmaların Halli Organı'na kapsamdaki anlaşmalarda öngörülen tavsiyelerde bulunması veya kararları almasına yardımcı olacak başka tespitleri yapmalıdır. Panellerde anlaşmazlığa taraf olanlarla düzenli olarak istişarelerde bulunmalı ve karşılıklı olarak tatmin edici bir çözüm üretmek için kendilerine yeterince fırsat tanınmalıdır. İhtilafların tarafları panel raporlarını temyiz edebileceklerdir. Temyiz Organı, panelin hukuki bulgu ve sonuçlarını destekleyebilir, tadil edebilir veya reddedebilir. İhtilaf çözümlemenin diğer alternatif bir yolu olarak Dünya Ticaret Örgütü Anlaşması içinde yer alan seri tahkim, her iki tarafça açık bir biçimde tarif edilen konular hakkındaki belirli ihtilafların çözümlenmesini kolaylaştırabilir. Tahkime gidilmesi, izlenecek prosedürler hakkında mutabık kalacak tarafların karşılıklı anlaşmasına tabi olacaktır.¹⁵

Özellikle tarım ürünleri konusunda Dünya Ticaret Örgütü'nde Rusya'nın şikayet edildiği bazı anlaşmazlıklar bulunmaktadır. Bunlardan birisi Rusya'nın Avrupa Birliği'ne karşı bazı tarım ve imalat ürünlerindeki tarife uygulamaları konusundadır. Avrupa Birliği 31.10.2015 tarihinde Rusya Federasyonu ile bazı tarım ve imalat ürünlerindeki tarife uygulamaları konusunda istişare talebinde bulunmuş; 08.06.2015 tarihinde ise Avrupa Birliği tarafından panel oluşturul-

ması istenmiştir. Avrupa Birliği tarafı Rusya'nın uygulamalarının GATT anlaşmasının II. maddesinde yer alan "imtiyazların planlaması" ve VII. maddesinde yer alan gümrük kıymeti ile ilgili hükümlerine aykırı olduğunu ifade etmiştir. Söz konusu anlaşmazlık henüz panel aşamasındadır. Özellikle tarım ürünleri konusunda Dünya Ticaret Örgütü'nde Rusya'nın şikayet edildiği bazı anlaşmazlıklar bulunmaktadır. Bunlardan birisi Rusya'nın Avrupa Birliği'ne karşı bazı tarım ve imalat ürünlerindeki tarife uygulamaları konusundadır. Avrupa Birliği 31.10.2015 tarihinde Rusya Federasyonu ile bazı tarım ve imalat ürünlerindeki tarife uygulamaları konusunda istişare talebinde bulunmuş; 08.06.2015 tarihinde ise Avrupa Birliği tarafından panel oluşturulması istenmiştir. Avrupa Birliği tarafı Rusya'nın uygulamalarının GATT anlaşmasının II. maddesinde yer alan "imtiyazların planlaması" ve VII. maddesinde yer alan gümrük kıymeti ile ilgili hükümlerine aykırı olduğunu ifade etmiştir. Söz konusu anlaşmazlık henüz panel aşamasındadır ¹⁶.

Tarım ürünleri konusunda diğer bir anlaşmazlığın yine tarafları Avrupa Birliği ile Rusya Federasyonu'dur. Anlaşmazlığın konusu; Rusya Federasyonu'nun canlı domuz, domuz eti ve diğer domuz ürünlerinin Avrupa Birliği'nden ithalatına karşı havyan ve bitki sağlığı konusunda aldığı önlemlerdir. Avrupa Birliği söz konusu ithalatı yasaklayıcı ve kısıtlayıcı önlemlerin Bitki ve Hayvan Sağlığı Önlemleri Uygulama Anlaşması'nın bazı maddeleri ile GATT'ın I. maddesinde belirtilen "en çok kayırlan ülke" prensibine, III. maddede yer alan "ulusal vergileme ve vergi düzenlemeleri uygulamaları"nda belirtilen iç pazara ilişkin düzenleme ve uygulamalar yönünden ithal ve yerli mallar arasından ayırım yapılmaması ilkesine, XI. maddede belirtilen miktar kısıtlamalarının kaldırılmasına ilişkin hükümlere aykırılığını iddia etmiş olup; söz konusu

¹⁵ Dünya Ticaret Örgütü Kuruluş Anlaşmasının 4,5,6,7,8,11,17 ve 25. maddeleri.

¹⁶ https://www.wto.org/english/tratop_e/dispu_e/cases_e/ds485_e.htm , Erişim Tarihi : 13.12.2015

panele ilişkin nihai raporun 2016 yılının ikinci ayında yayımlanması beklenmektedir¹⁷.

Yukarıda belirtilen bu anlaşmazlıklara Türkiye taraf olarak katılmamıştır. Bununla birlikte Rusya Veterinerlik ve Bitki Sağlığı Gözlem Kurumu'nun (VPSS), "hijyen kurallarının ihlal edilmesi" gerekçesiyle Polonya'dan meyve ve sebze ithalatını yasaklaması üzerine, Polonya Tarım Bakanlığı söz konusu ticari ambargo ile uluslararası alanda hukuki olarak mücadele edeceklerini belirtmelerine karşın Polonya'nın henüz anlaşmazlığa ilişkin dünya ticaret örgütü nezdinde bir başvurusu bulunmamaktadır¹⁸. Görüldüğü üzere Rusya'nın gıda ürünleri ithalatı konusundaki aldığı önlemler Dünya Ticaret Örgütü nezdinde birden fazla şikayete konu olmuştur. Pickett ve Lux, Rusya'nın tarım ürünleri ithalatındaki kısıtlama ve yasaklama uygulamalarına karşı oluşturulacak bir panelde Rusya'nın önlemlerini GATT'ın XXI. maddesinde yer alan güvenlik istisnası çerçevesinde haklı çıkarıp çıkarmayacağı sorusunu tartışmış ve söz konusu argümanın Rusya'nın güvenlik istisnası kapsamında yapacağı bir savunmanın başarısız olma olasılığının yüksek olduğunu ifade etmişlerdir¹⁹. Ancak Fazeli XXI. maddenin uygulama alanının belirsiz olduğunu, madde hükmünün muğlak olduğunu ve potansiyel bir vakanın sonuçlarının önceden tahmin edilemeyeceğini belirtmiştir²⁰. Özyer'e göre de XXI. madde Rusya'ya uygulanacak yaptırımlar açısından iyi bir dayanak oluştursa da, aynı durum Rusya için düşünülebilir; Rusya da Dünya Ticaret Örgütü nezdinde XXI. maddeyi gündeme getirebilecektir²¹.

Rusya'nın hizmet ticaretine yönelik kısıtlama ve yasaklamalarına yönelik olarak da yine Dünya Ticaret Örgütü Kuruluş Anlaşması'nın Ek1-B bölümündeki "Hizmet Ticareti Genel Anlaşması"nda ve Ek1-A bölümündeki "Ticaretle Bağlantılı Yatırım Tedbirleri Anlaşması"nda yer alan hak ve yükümlülükleri çerçevesinde yine "Anlaşmazlıkların Halli Kural ve Yöntemleri Hakkındaki Mutabakat Metni" hükümleri uyarınca yukarıda gıda ürünleri ithalatı için bahsedilen çözüm mekanizmalarını kullanmak mümkündür.

Bu konuda Dünya Ticaret Örgütü'ne Rusya Federasyonu aleyhine henüz bir anlaşmazlık başvurusu olmadığı anlaşılmaktadır; ancak Rusya Federasyonu Enerji Sektöründeki bir takım önlemlere ilişkin olarak Avrupa Birliği'ni Dünya Ticaret Örgütü'ne Hizmet Ticareti Genel Anlaşması'nın II. maddesinde yer alan "en çok kayırılan ülke" prensibi, IV. maddede yer alan "Gelişmekte Olan Ülkelerin Artan Katılımı" XVI. maddedeki "pazara giriş" özel taahhüdü, XVII. maddesinde yer alan "milli muamele" prensibine ve Ticaretle Bağlantılı Yatırım Tedbirleri Anlaşması'nın bazı maddelerine aykırılık nedeniyle 30.04.2014 tarihinde istişare talebinde bulunmuştur. Anlaşmazlıkların Halli Organı 20.07.2015 tarihinde anlaşmazlık ile ilgili panel oluşturmuştur²².

4.2. Dava ve Tahkim Yolları:

Rusya Federasyonu ile yaşanacak uluslararası ticaret alanındaki uyuşmazlıklara ilişkin Rusya Federasyonu devletinin yargısına başvurulabi-

¹²² https://www.wto.org/english/tratop_e/dispu_e/cases_e/ds476_e.htm , Erişim Tarihi: 13.12.2015

⁷ https://www.wto.org/english/tratop_e/dispu_e/cases_e/ds475_e.htm#top , Erişim Tarihi: 13.12.2015

¹⁸ <http://www.dw.com/tr/rusyay%C4%B1-wtoya-%C5%9Ffikayet-edecek/a-17848041> , Erişim Tarihi: 13.12.2015

¹⁹ Pickett E., Lux M. (2015), "Embargo as a Trade Defense against an Embargo: The WTO Compatibility of the Russian Ban on Imports from the EU", Global Trade and Customs Journal Issue, s.2-41.

²⁰ Fazeli S. (2015), "Restrictions on Trade for Security Reasons: A Legal Analysis of the Scope of Article XXI of the GATT in light of the Ukraine Crisis and the EU Sanctions on the Export of Dual-Use Goods To Russia", Uppsala Üniversitesi Hukuk Bölümü Yüksek Lisans Tezi, İsveç, s.64.

²¹ Özyer N.V. (2014), Rusya'ya Yönelik Yaptırımlar ve Dünya Ticaret Örgütü Üyeliği, Uluslararası Enerji ve Güvenlik Kongresi tebliği, Kocaeli Üniversitesi.

leceği gibi uluslararası tahkime de gidilebilecektir. Ancak devlet yargısı yerine uluslararası tahkime gidilebilmesi için bu konuda yazılı bir anlaşmanın bulunması gerekmektedir. Bu da ticari ilişkiyi yürüten tarafların aralarındaki sözleşmeye tahkim şartını eklemeleri veya tarafların ayrı bir yazılı tahkim anlaşması yapması yoluyla olabilecektir²³. Mühendislik hizmeti veren şirketler sözleşmelerinde uluslararası tahkime yönelik hükümler olması kaydıyla söz konusu önlemlere karşı anlaşmazlıkları uluslararası tarafsız hakemlere götürebilecektir.

Öte yandan “Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ve Rusya Federasyonu Hükümeti Arasında Yatırımların Karşılıklı Teşviki ve Korunmasına İlişkin Anlaşma” adı verilen ikili bir anlaşma mevcuttur. Rusya’da yatırım yapmış olan firmalar bu anlaşmanın X. maddesi uyarınca Rusya tarafının yatırımcıları ile arasındaki uyuşmazlıkları; yatırımın ülkesinde yapıldığı Âkit Tarafın yetkili mahkemesi ya da tahkim mahkemesi, Stockholm Ticaret Odası Tahkim Enstitüsü ve Birleşmiş Milletler Uluslararası Ticaret Hukuku Komisyonu’nun Tahkim Kurallarına (UNCITRAL) göre bu maksatla kurulacak bir tahkim mahkemesi mercilerine sunabilecektir. Diğer taraftan bu anlaşmanın uygulanması ve yorumuna yönelik Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ve Rusya Federasyonu Hükümeti arasındaki uyuşmazlıklar anlaşmanın XI. maddesi uyarınca barışçıl bir şekilde istişareler yoluyla çözülmediği takdirde tahkim mahkemesine sunulabilecektir²⁴.

SONUÇ

28.11.2015 tarihinde aldığı ekonomik yaptırım kararlarıyla Rusya, Türkiye’yi yaptırım uyguladığı Avrupa Birliği ve Ukrayna ile aynı kefeye koyarak bundan böyle en azından ekonomik iliş-

kilerin eskisi gibi olmayacağını işaretini vermiş ve böylece ekonomik alandaki savaşta cepheyi genişletmiştir.

Böyle bir girişimin Türkiye ekonomisi üzerinde etkileri kaçınılmaz olacaktır. Nitekim Rusya Federasyonu Avrupa Birliği’ne uyguladığı yaptırımlar üzerine yüzünü Türkiye’ye dönmüş ve özellikle tarım ürünleri ve gıda sektöründe Türkiye’den ithalatını arttırmıştır. Şimdi ise söz konusu süreç Türkiye’nin aleyhine işlemektedir. Tarım ürünleri sektöründe alternatif pazarlar bulunamadığı takdirde ihracatta düşüş kaçınılmazdır.

Tarım sektörü dışında Rusya’ya hizmet veren şirketlerin de bu yaptırım kararlarından etkilenmesi kaçınılmazdır. Bunlar içinde inşaat firmalarının önemli bir payı bulunmaktadır. İnşaat sektöründe Rusya pazarı Türkiye’deki şirketler için çok cazip bir pazardır. Türkiye bu pazardaki payını yıllar itibarıyla arttırmakla birlikte Rusya’dan kopan bazı Türki Cumhuriyetler üzerinde de önemli derecede etkisi bulunmaktadır. Bu nedenle Rusya, Türkiye için potansiyel bir pazardan çok daha fazlasını ifade etmektedir. Enerji, turizm, inşaat sektörlerinin projeksiyonlarını bu siyasal krize göre belirlemeleri icap etmekte, aynı zamanda da bu tür yaptırımlara karşı uluslararası hukuk alanında mücadele imkanlarını araştırmaları ve bu araştırma sonucunda belirlenen metotları uygulamaya koymaları gerekir.

Bu bağlamda Dünya Ticaret Örgütü’nün kurulması ile uluslararası alanda ekonomik yaptırımlarla mücadele imkanları artmış bulunmaktadır. Birçok ülke halen Dünya Ticaret Örgütü’nün Anlaşmazlıkların Halli Organına istişare, iyi niyet görevi, uzlaştırma ve arabuluculuk usullerinin kullanılması veyahut panel kurulması için başvuruda

²³ Akın H. (2008) “Yeni İşimiz Dış Ticaret (7. Baskı), Ankara, Elma Yayınevi, s. 413-417.

²⁴ Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ve Rusya Federasyonu Hükümeti Arasında Yatırımların Karşılıklı Teşviki ve Korunmasına İlişkin Anlaşma 03.11.1999 yılında 4464 sayılı kanun ile onaylanarak iç hukuka aktarılmıştır

bulunmaktadır. Ticari anlaşmazlıkların çözümünde Dünya Ticaret Örgütü'nün önemi ve etkinliği her geçen gün artmaktadır. Bu noktada özellikle tarımsal ürünlerde Dünya Ticaret Örgütü'nde Rusya'ya karşı açılmış paneller bulunmaktadır. Henüz bu paneller sonuçlandırılmadığından, olası sonuçları konusunda literatürde kesin bir görüş bulunmamakla birlikte, Rusya'nın panellerde GATT'ın XXI. maddesinde yer alan güvenlik istisnası çerçevesinde savunma yapacağı öngörülmektedir. Kuruluş ve fonksiyon itibarıyla ticaretin bağımsızlığından yana tavır alan Dünya Ticaret Örgütü'nün Anlaşmazlıkların Halli Organı'nın güvenlik istisnasını nasıl yorumlayacağı ve ne gibi bir içtihat yaratacağı merak konusudur.

Bilindiği üzere ekonomik yaptırımlardan zarar gören firmaların Dünya Ticaret Örgütü'ne başvuru yapma imkanları bulunmamaktadır. Firmalar söz konusu ekonomik yaptırımlardan zarar görmeleri durumunda sözleşmelerinden kaynaklanan hukuki yolları deneyeceklerdir. Sözleşmelerinde tahkim şartı koyanlar, uluslararası alanda tahkim yoluyla hak arayabilecekler; bu şartı madde olarak koymayanlar ise konuyu örneğin Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi gibi uluslararası alana taşıyabilmek için öncelikle Rusya'daki iç hukuk yollarını tüketmeleri gerekecektir.

Rusya'nın ekonomik yaptırımları siyasi gerilimlerde bir araç olarak kullanmasının önüne geçmenin en önemli yolu uluslararası hukuk alanında Rusya ile mücadele etmektir. Türkiye haklı iddialarını bu mecrada gündeme getirdiği takdirde sonuç alınması mümkündür. Uluslararası itibarı zedelenen ve bu Dünya Ticaret Örgütü gibi dünya ticareti uygulamalarına yön veren kuruluşlar tarafından yaptırımlar uygulanan Rusya'nın ekonomik yaptırımları bir tür silah olarak kullanması yolunda cesareti kırılacaktır.

KAYNAKÇA

- Aerts, Ö.G. (2009), Dünya Ticaret Örgütü: Anlaşmazlıkların Halli Mekanizması ve Türkiye'nin Taraf Olduğu Uyuşmazlıklar, Yüksek Lisans Tezi, Atılım Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Akın H. (2008) "Yeni İşimiz Dış Ticaret (7. Baskı), Ankara, Elma Yayınevi.
- Fazeli S. (2015), "Restrictions on Trade for Security Reasons: A Legal Analysis of the Scope of Article XXI of the GATT in light of the Ukraine Crisis and the EU Sanctions on the Export of Dual-Use Goods To Russia", Uppsala Üniversitesi Hukuk Bölümü Yüksek Lisans Tezi, İsveç.
- Özyer N.V. (2014), Rusya'ya Yönelik Yaptırımlar ve Dünya Ticaret Örgütü Üyeliği, Uluslararası Enerji ve Güvenlik Kongresi tebliği, Kocaeli Üniversitesi.
- Pickett E., Lux M. (2015), "Embargo as a Trade Defense against an Embargo: The WTO Compatibility of the Russian Ban on Imports from the EU", Global Trade and Customs Journal Issue.
- Yılmaz, F. (2006), Dünya Ticaret Örgütü'nde Hukuki Uyuşmazlıkların Çözümü, Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ve Rusya Federasyonu Hükümeti Arasında Yatırımların Karşılıklı Teşviki ve Korunmasına İlişkin Anlaşma.
- 4067 sayılı "Dünya Ticaret Örgütü Kuruluş Anlaşmasının Onaylanmasının Uygun Bulunduğuna Dair Kanun".
- GATT Bilgilendirme Rehberi, s. 6, Gelir İdaresi Başkanlığı, Avrupa Birliği ve Dış İlişkiler Daire Başkanlığı, Yayın no: 95, 2009.
- Dünya Ticaret Örgütü Uluslararası Ticaret İstatistikleri, 2015
- İhracatçı Birlikleri Kayıt Sistemi, Ekonomi Bakanlığı, Şubat 2015
- T.C. Ekonomi Bakanlığı Verileri, 2015
- www.iktisatsozlugu.com ; Erişim Tarihi : 02.12.2015
- http://en.kremlin.ru/acts/news/50805 ; Erişim Tarihi : 02.12.2015
- https://www.wto.org ; Erişim tarihi :13.12.2015